1. 12వ శతాబ్దం మధ్య నాటికి కాకతీయుల పరిపాలనా పరిణామాన్ని గుర్తించండి. తెలంగాణ ప్రాంతంలో వారి ప్రధాన సాంస్కృతిక, సాహిత్య మరియు నిర్మాణ సహకారాలను వివరించండి.

పరిచయం

పశ్చిమ చాళుక్యుల ఆధీన రాజులుగా ప్రారంభమైన కాకతీయులు, 12వ శతాబ్దం మధ్య నాటికి తెలంగాణపై తమ ఆధిపత్యాన్ని స్థాపించి, వరంగల్‌ను రాజధానిగా చేసుకున్నారు. గణపతిదేవుడు, రుద్రమాదేవి వంటి పాలకుల కాలంలో వారు పరిపాలనా పునర్ వ్యవస్థాపనకు బలమైన పునాది వేసి, దక్షిణ భారత సంస్కృతి, కళలకు చిరస్థాయి కృషి చేశారు.

కాకతీయుల పరిపాలనా పరిణామం

1. వికేంద్రీకృత పాలన

- చారిత్రకులు రొమిలా థాపర్, బార్టెన్‌స్టీన్ వంటి వారు పేర్కొన్నట్లుగా కాకతీయుల రాజ్య వ్యవస్థ ఒక వికేంద్రీకృత విభాగ ఆధారిత రాష్ట్రంగా అభివృద్ధి చెందింది.
- రాజ్యం "రాజ్యం సప్తాంగ సమన్విత" పద్ధతిలో నాడు, స్థలం, గ్రామం అనే విభాగాలుగా విభజించబడింది, ఇది ప్రాంతీయ పరిపాలనకు అనుకూలంగా నిలిచింది.

2. మండలిక వ్యవస్థ

- మండలికులు అనే స్థానిక ప్రధానులు, కాకతీయుల ఆధీనంలో అర్ధ స్వయం ప్రతిపత్తితో పాలన సాగించారు.
- ఈ విధానం ప్రాంతీయ స్థిరత్వం మరియు సైనిక సమగ్రీకరణకు కారణమైంది

3. అయగర్ వ్యవస్థ

- గ్రామ స్థాయి పరిపాలనను పన్నెండు వారసాధికార అధికారులైన అయగార్లు నిర్వహించారు.
- వీరిలో కరణం (దాఖలా లేఖకుడు), రెడ్డి (పన్ను వసూలుదారు), తలారి (పోలీస్ అధికారి) ముఖ్యులు.
- ఈ వ్యవస్థ ప్రజల ప్రత్యక్ష భాగస్వామ్యాన్ని చూపిస్తుంది.

4. నియోగ వ్యవస్థ

- కేంద్ర పరిపాలనలో 72 శాఖలు (నియోగాలు) ఉండేవి, వీటిని బహత్తర నియోగాధిపతి పర్యవేక్షించేవారు.
- గంగయ్య సాహిణి, త్రిపురారి, పొంకమల్లయ్య ప్రజాద వంటి అధికారులు గణపతిదేవుడు, రుద్రమాదేవి కాలంలో ప్రసిద్ధులు.

5. మంత్రివర్గ సోపానక్రమం

- ప్రధాన మంత్రి (ఉదా: మల్యాల హేమాద్రి రెడ్డి) మరియు సాంధివిగ్రహి (విదేశీ వ్యవహారాలు), ప్రద్వివాహ (న్యాయ శాఖ), గజసహిని (ఏనుగుల అధికారి) వంటి ప్రత్యేక మంత్రులు రాష్ట్ర వ్యవస్థ నిర్వహణలో కీలక పాత్ర పోషించారు.

సాంస్కృతిక రచనలు

1. సాహిత్య పోషణ

- **సంస్కృత సాహిత్యం**

  కావ్య శైలిలో రాసిన శాసనాలు మరియు ఈ కవుల రచనలు ప్రముఖం:

  - ✓ **విద్యానాథ**(పరతపరుద్రయశోభూషణ)
  - ✓ **జయపసేనాని**(నృత్యరత్నావళి,గీతరత్నావళి)

- **తెలుగు సాహిత్యం**

- కాకతీయులు తొలినాళ్లలో తెలుగు సాహిత్య సంప్రదాయ సంస్కృతిని ప్రోత్సహించడంలో కీలక పాత్ర పోషించారు:

  - ✓ **తిక్కన్న సోమయాజి**–నిర్వచననోత్తరమ్మాయత్న్
  - ✓ **గోన బుద్ద రెడ్డి**–రంగనాథ రామాయణం
  - ✓ **పాల్కురికి సోమనాథ**–బసవపురాణం,పండితారాధ్యచరిత
  - ✓ **బద్దెనా**–సుమతి శతకం

నిర్మాణ మరియు కళాత్మక సహకారాలు

1. ఆలయ నిర్మాణం

- చాళుక్య మూలకాలు స్థానిక ఆవిష్కరణలతో ఒక విలక్షణమైన నిర్మాణ శైలి మిశ్రమాన్ని అభివృద్ధి చేసింది.
- నిర్మాణ భాగాల కోసం గ్రానైట్ మరియు ఇసుకరాయి; క్లిష్టమైన శిల్పాల కోసం నల్ల గ్రానైట్ ఉపయోగించబడింది.

ముఖ్య స్మారక చిహ్నాలు:

- **వేయి స్తంభాల ఆలయం**, వరంగల్ - దాని రేఖాగణిత ఖచ్చితత్వానికి ప్రసిద్ధి చెందింది.
- **రుద్రేశ్వర (రామప్ప) ఆలయం**, పాలంపేట – యునెస్కో ప్రపంచ వారసత్వ ప్రదేశం (2021).
- **పిల్లలమర్రి, నాగులాడు, మంథని** వద్ద ఉన్న దేవాలయాలు, వారి సౌందర్య వారసత్వాన్ని ప్రదర్శిస్తాయి.

2. శిల్పం

- వివరణాత్మక తోరణాలు, కీర్తిముఖ మోటిఫ్‌లు మరియు అద్భుతంగా అలంకరించబడిన నంది విగ్రహాల కోసం ప్రసిద్ధి చెందింది.
- నర్తకులు మరియు సంగీతకారుల శిల్పాలు సాధారణంగా కనిపిస్తాయి, ఇవి రాజసభ జీవనశైలిని మరియు కళాత్మక అభిరుచిని ప్రతిబింబిస్తాయి

3. చిత్ర కళ

- పలంపేట, ఘనపూర్ దేవాలయాలలో పైకప్పు చిత్రాల అవశేషాలు కనుగొనబడ్డాయి.
- పిళ్లలమర్రిలోని "క్షీరసాగర మథనం" చిత్రకళ ప్రధాన ఉదాహరణగా నిలుస్తుంది, ఇది సున్నితమైన కథన కళాత్మకతను సూచిస్తుంది.

ముగింపు

12వ శతాబ్దం మధ్య నాటికి కాకతీయులు సుశ్రద్ధగా రూపుదిద్దుకున్న పరిపాలనా వ్యవస్థను నెలకొల్పి, కేంద్రీకృత అధికారం మరియు స్థానిక స్వయం ప్రతిపత్తి మధ్య సమతుల్యతను సాధించారు. వారు తెలుగు మరియు సంస్కృత సాహిత్యాన్ని ప్రోత్సహించడం, ప్రత్యేకమైన దేవాలయ శిల్పకళను అభివృద్ధి చేయడం, గ్రామాధారిత పరిపాలనను బలపరచడం ద్వారా తెలంగాణ సామాజిక, సాంస్కృతిక, రాజకీయ వ్యక్తిత్వంపై చిరస్థాయి ప్రభావాన్ని చూపారు. యునెస్కో గుర్తింపు పొందిన రామప్ప దేవాలయం, వారి సమృద్ధమైన వారసత్వానికి ఆధునిక సాక్ష్యంగా నిలుస్తుంది

2. కుతుబ్ షాహీ పాలకులను తరచుగా 'తెలుగు సుల్తానులు'గా పిలుస్తారు. వారి సాహిత్య పరిరక్షణ మరియు ప్రాంతీయ సంస్కృతిని ప్రోత్సహించిన విధానాల పరంగా ఈ బిరుదుకు ఉన్న ఆధారాలను విశ్లేషించండి.

పరిచయం

1518–1687 మధ్య గోల్కొండ సుల్తానేట్‌పై పాలించిన కుతుబ్ షాహీ వంశాన్ని, తెలుగు సాహిత్యం మరియు సంస్కృతికి అందించిన విశేష పరిరక్షణ కారణంగా 'తెలుగు సుల్తానులు'గా ప్రశంసిస్తారు. పర్షియన్ తుర్కుమెన్ మూలం కలిగినవారైనా, వారు స్థానిక భాష, సంప్రదాయాలు, సాహిత్య ప్రముఖులతో సన్నిహిత సంబంధాలను ఏర్పరచుకోవడం ద్వారా సాంస్కృతిక విభేదాలను తొలగించి, దక్కన్ ప్రాంతంలో సమన్వయభావపూరితమైన బహుళ సంస్కృతిని నెలకొల్పారు.

వారిని 'తెలుగు సుల్తానులు' అని ఎందుకు అంటారు?

1. తెలుగు భాషను ఆంగీకరించడం

- కుతుబ్ షా (1550–1580) తెలుగు సాహిత్యంలో మల్కిభరం పేరుతో ప్రసిద్ధి చెందాడు; ఆయన తెలుగు భాషను రాజసభ జీవనంలో భాగస్వామ్యం చేయటంలో కీలక పాత్ర పోషించాడు.
- ఆయన తెలుగు కవులను ప్రోత్సహించాడు, ఫలితంగా శాసనాలు మరియు సాహిత్య రచనలు పర్షియన్‌తోపాటు తెలుగులో కూడా కనిపించాయి

2. వంశ పరంపర మరియు ఆచారాల ద్వారా సాంస్కృతిక సమన్వయం

- హైదరాబాదు స్థాపకుడు మరియు ప్రముఖ కవి అయిన మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ షా తెలుగు సంస్కృతి ప్రభావంతో లోతుగా ముడిపడి ఉన్నాడు —— ఆయన తల్లి తెలుగు మాట్లాడే హిందువురాలు.
- ఆయన రాజసభలో పట్టమెట్ట సొమయాజులు, గణేశ పండితుడు వంటి తెలుగు కవులు ఉండేవారు, వీరికి రాజప్రసాదం లభించింది.

3. స్థానిక పండితులకు ప్రోత్సాహం

- పటాన్ చెరూకు చెందిన అమీన్ ఖాన్ మరియు ఇతర కుతుబ్ షాహీ సామంతులు, స్వచ్ఛమైన తెలుగులో 'యయాతి చరిత్ర' రచించిన పొన్నెకంటి తెలగనార్య వంటి కవులను ప్రోత్సహించారు.
- ఇది కుతుబ్ షాహీల పరిపాలన రాజసభను మించి సాహిత్య ప్రోత్సాహానికి వ్యాప్తి చెందిన విస్తృత వ్యవస్థను సూచిస్తుంది.

ప్రధాన సాహిత్య రచనలు మరియు కవులు

కవి	పని/సహకారం	పోషకుడు/పాలకుడు
అద్దంకి గంగాధర	తపతి సంవరణోపాఖ్యానము– తన పోషకుడిని రాముడితో పోల్చాడు	ఇబ్రహీం కుతుబ్ షా
సారంగు తమ్మయ్య	వైజయంతి విలాసము, విప్ర నారాయణ చరిత్ర	ముహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ షా
సింగరాచార్య	దశరథరాజనందన చరిత్ర	కుతుబ్ షాహీ కాలం
కంచర్ల గోపన్న	దాశరథి శతకము(భక్తి)	చివరి కుతుబ్ షాహీల సమకాలీనుడు
క్షేత్రయ్య	4,500+ శృంగార పాదాలు, భక్తితో శృంగారాన్ని మిళితం చేసింది	కోర్టు మరియు దేవాలయాల పోషణ
మల్లా రెడ్డి	శివధర్మోత్తర, పద్మపురాణం	కామి రెడ్డి మార్గదర్శకత్వంలో
రాజా మాధవ రాయలు	చంద్రిక– తాత్విక మరియు కవితా లోతు	కుతుబ్ షాహీ శకం

ప్రాంతీయ సంస్కృతికి ప్రోత్సాహం

- **సంప్రదాయాల సమ్మేళనం:** ముస్లిం కవులు కూడా హిందూ దేవతలు మరియు ఇతిహాసాలపై రచనలు చేయడం ద్వారా సమన్వయ సాహిత్య సంప్రదాయాన్ని సృష్టించారు.
- **తెలుగు మహర్రం పాటలు:** కర్బలా కథనాలను తెలుగు కవితా రూపాల్లో సమ్మిళితం చేయడం ద్వారా ఇస్లామీయ అంశాలు ప్రాంతీయ చైతన్యంలో భాగమయ్యాయి.
- **వాస్తు మరియు కళాకార్య ప్రోత్సాహం:** వారు స్థానిక దేవాలయ వాస్తువిద్య, హస్తకళలు మరియు ప్రజాపనులకు మద్దతు ఇవ్వడం ద్వారా ప్రాంతీయ గుర్తింపును మరింత బలపరిచారు.

ఆధునిక గౌరవం

- **2017** ప్రపంచ తెలుగు మహాసభల సందర్భంగా, ఇబ్రహీం కుతుబ్ షా **IV** అధికారికంగా 'మల్కిభరామ' బిరుదుతో సత్కరించబడ్డాడు, ఇది తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచంలో ఆయన వారసత్వాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది.

ముగింపు

విదేశీ మూలాలు కలిగినప్పటికీ కుతుబ్ షాహీలు తెలుగు సాహిత్యం మరియు స్థానిక సంప్రదాయాలను ఉద్దేశపూర్వకంగా అభివృద్ధి చేయడం, వారి సమగ్ర పరిపాలనా దృష్టికోణం మరియు సాంస్కృతిక రాజనీతిని ప్రతిబింబిస్తుంది. వారి ప్రోత్సాహం తెలుగు కవులను శక్తివంతం చేసింది, విభిన్న సంప్రదాయాలను సమ్మేళనం చేసింది, మరియు సమగ్ర దక్కనీ గుర్తింపును నిర్మించింది. ఈ కారణంగా వారు చరిత్రలో మరియు సాంస్కృతిక స్మృతిలో 'తెలుగు సుల్తానులు'గా చిరస్మరణీయులు అయ్యారు.